

Trektellingen op Ons Genoegen, najaar 2003

Bob Coenen

Algemene impressie

In het najaar van 2003 zijn voor het 23ste achtereenvolgende jaar vroege ochtendtellingen van 2,5 uur uitgevoerd van zichtbare landtrek op de telpost "Ons Genoegen" bij Warnsborn. De trekellingen geschieden volgens de handleiding van de Landelijke Werkgroep Vogeltrektellen (LWVT 1985). Er werden 68 tellingen verricht tussen 7 augustus en 2 december met een gemiddelde van vier tellingen per week.

Helaas was het afgelopen jaar geen vetpot; voor het eerst bedroeg de gecorrigeerde seizoenssom (Gspot) van alle soorten tezamen minder dan 30.000 vogels, om precies te zijn 29.121 exemplaren. Hiermee werd het laagterecord van een jaar eerder (34.369 ex. in 2002) ruim 'verslagen'. Zou er misschien sprake zijn van een negatieve trend?

De tien talrijkste soorten van het afgelopen najaar zijn weergegeven in tabel 1. Hierbij is een vergelijking gemaakt met de seizoenssommen van die soorten in de voorgaande 22 jaar.

Tabel 1. Talrijkste soorten in 2003 inclusief een vergelijking met de seizoenssommen van 1981-2002 (in exemplaren) Gspot = gecorrigeerde seizoenssom..

soort	2003			Gspot 1981-2002		
	Gspot	ochtendmax	datum max.	minimum	gemiddeld	maximum
1 Koperwiek	5059	798	14-okt	2900	5446	9464
2 Houtduif	4550	1014	06-nov	1999	4718	10885
3 Vink	4162	873	11-okt	7776	13158	27768
4 Graspieper	3352	499	28-sep	1434	2986	4433
5 Keep	1661	201	29-okt	738	2753	5848
6 Sijs	1244	66	15-okt	315	1049	4064
7 Boerenzwaluw	1166	215	14-sep	732	2535	6134
8 Spreeuw	1144	96	24-okt	3255	7889	30639
9 Veldleeuwerik	896	163	05-nov	381	1313	3757
10 Kramsvogel	823	74	06-nov	371	1232	2908

Waarom was de seizoenssom in 2003 zo laag?

Als we bovenstaande cijfers nader bekijken, valt op dat er in de historie van Ons Genoegen nog nooit zo weinig vinken en spreeuwen zijn geteld als in het najaar van 2003. Deze twee soorten zijn normaal gesproken grootleveranciers voor de seizoenssom (zelfs voor het eerst is niet Vink of Spreeuw de talrijkste soort!). Vergeleken met de minima van beide soorten over de voorgaande 22 teljaren missen we al ruim 5.500 vinken en spreeuwen. Als deze

grootleveranciers het laten afweten, dan betekent dit dus automatisch een flinke adering voor de seizoenssom van alle soorten tezamen.

De volgende logische vraag is dan ook waarom het aantal vinken en spreuwen zo laag was.

Vink

In de verklaring voor het lage aantal vinken kan de wind een belangrijke rol hebben gespeeld. De eerste en enige goede ochtend voor de Vink was op 11 oktober met 873 trekkende exemplaren (op slechts vier andere ochtenden werden meer dan 100 ex. genoteerd met een maximum van 263 ex. op 4 oktober!). Vanaf de 12de oktober, de volgende dag dus, blies de wind gedurende tien dagen vanuit het oosten en noordoosten. Het is zeer goed mogelijk dat de vinken in deze periode in hogere luchtlagen overvlogen, onzichtbaar voor de tellers, om optimaal te profiteren van de voor de vogels gunstige meewind, juist op het hoogtepunt van de trek. Tegen de tijd dat de wind gedraaid was, waren de vinken al grotendeels doorgestroomd, waarbij de relatief lage temperaturen in oktober - het was de koudste oktobermaand sinds 1974 (KNMI 2003) - een tweede motivatiebron kan zijn geweest om in een kort tijdsbestek massaal door te trekken. Ook op de trekpost "De Vulkaan", in de duinen bij Den Haag, wordt najaar 2003 voor de Vink "het slechtste trekseizoen sinds jaren" genoemd (VWG Den Haag), hoewel het hier bij gestuwde trek nog steeds om 116.000 Vinken gaat.

Spreeuw

Trekkende spreuwen kunnen in grote groepen van honderden of enkele duizenden exemplaren worden waargenomen. Bij de bepaling van de seizoenssom van de Spreeuw weegt de aanwezigheid van één of enkele grote groepen zwaar door. In najaar 2003 ontbeerden we deze grote groepen. Wellicht speelt het relatief lage aantal uitgevoerde tellingen in 2003 (namelijk 68 tegenover meer dan 100 tellingen gemiddeld) ons parten bij deze soort. De seizoenssom wordt dan wel gecorrigeerd voor niet-getelde ochtenden (zodat najaren met elkaar vergeleken kunnen worden), maar als de grote groepen uitgerekend doortrekken op ochtenden dat er niet geteld wordt, dan heeft dit een negatief effect op de seizoenssom.

Enkele algemene soorten: vergelijkingen met andere jaren

Van de soorten die jaarlijks worden genoteerd, verging het dit jaar de Kievit, de Sperwer en de Ringmus minder goed. Deze soorten haalden in 2003 een absoluut minimum sinds de tellingen startten. Voor de Kievit (Gsof van slechts 11 ex.) is dit in lijn met de negatieve trend over de afgelopen 23 jaar die we op de telpost registreren. De Ringmus (Gsof van 46 ex.) leek ook rond de telpost dit jaar minder talrijk. Zouden lokale bewegingen van de Ringmus dan toch onbedoeld een belangrijk aandeel vormen in de seizoenssom van deze soort?

De Graspieper deelde niet in de malaise; er werd een bovengemiddeld aantal geteld, het op één na hoogste sinds 1991. Daarnaast valt op dat op 30 september al de helft van het aantal Graspiepers was doorgetrokken, mede door drie topdagen in de laatste week van september. Slechts één keer eerder viel de mediaan (datum waarop 50% van de vogels geteld is) in september (1992: 28 september). Gemiddeld ligt de mediaan op 7 oktober met weinig uitschieters naar relatief vroege en late medianen. In zelfs 16 van de 22 voorgaande jaren viel de mediaan in de periode 3-11 oktober.

Er konden kleine invasies worden vastgesteld van drie soorten mezen: Zwarte Mees, Pimpelmees en Koolmees. De Pimpelmees zat met een seizoenssom van 97 ex. ruim twee maal boven het gemiddelde over alle jaren. Bijna de helft van alle trekkende koolmezen werd op één dag geregistreerd namelijk 61 ex. op 18 oktober. Daarbij was de naar het oosten gerichte trek op die ochtend opvallend, maar zeker niet verbazingwekkend voor mezen.

Schaarse soorten

Leuke waarnemingen werden gedaan van Bruine Kiekendief, Visarend, Roodpootvalk en Bepijster, soorten die niet jaarlijks worden gezien op de telpost. De meest in het oog springende waarneming was ongetwijfeld die van de Grauwe Gors die op 7 oktober werd opgemerkt voordat deze uit het zicht verdween. Dit exemplaar was pas de vierde in de telhistorie.

Negatieve trend seizoenssom?

In de tweede alinea is de vraag geopperd of er misschien sprake is van een negatieve trend, omdat de afgelopen twee jaren de magerste waren van de 23-jarige telhistorie. Voor het jaar 2003 zijn hierboven verklaringen voor de lage aantallen van de talrijke soorten Vink en Spreeuw gegeven. Het aantal tellingen in 2002 was, net als in 2003, beduidend lager dan in de voorgaande jaren namelijk 1/3-deel minder. Door het vaker moeten toepassen van een correctie voor niet-getelde ochtenden in de afgelopen twee jaren, wijkt de gecorrigeerde seizoenssom voor 2002 en 2003 mogelijk meer af van de werkelijke seizoenssom dan in de andere teljaren. Deze "meerafwijking" kan zowel naar boven als naar beneden uitvallen, maar gezien de resultaten lijkt het laatste het geval. Het is daarom nog wat voorbarig om van een negatieve trend te spreken.

In najaar 2004 dan maar weer proberen om de honderd tellingen te halen?

Dankwoord

Dank gaat allereerst uit naar de tellers Han Derks, Jan Schoppers, Olaf Klaassen, Jeroen Kok, Hans Quaden en Symen Deuzeman. Daarnaast was het niet mogelijk geweest om een vergelijking te maken met voorgaande jaren zonder de kennis en gegevens die Rob Lensink beschikbaar heeft gesteld. Norbert Kwint voorzag een eerdere versie van commentaar.

Literatuur

LWVT 1985. Handleiding tellen van zichtbare landtrek (tweede versie). LWVT, Arnhem.
KNMI 2003. Maandelijks weerberichten van het KNMI, hoofdstation De Bilt.

Foto's. Telpost Ons Genoegen, Warnsborn. Uitzicht richting noord. Een dag in augustus en een dag in oktober. Decennia lang het uitzicht voor tientallen vogelaars (Olaf Klaassen).